

Др Душан Ј. Мартиновић, ЦЕТИЊСКА ЧИТАОНИЦА,
Градска библиотека "Његош" (1868-1998),
Цетиње 1998, 424 стране

У издању Градске библиотеке на Цетињу објављена је студија др Душана Ј. Мартиновића *Цетињска читаоница - Градска библиотека "Његош" (1868-1998)*, јубиларно издање поводом стотридесетогодишњице Градске библиотеке "Његош", установе која наставља традицију Цетињске читаонице, основана 1868. године. Рецензенти монографије су академици Чедо Вуковић и Радомир Ивановић, а уредник Марко-Пајо Вуковић. На уводном мјесту овог издања је поетски интониран текст Чедо Вуковића *Похвала Цетињу - завичају књиже*.

У овом обимном дјелу, са 424 стране, поред ауторског текста на простору од преко 320 страница, налази се додатак који чине статут и правила двију културних институција и четири регистра (личних имена, разријешених иницијала и шифара, географских назива и илустрација). У књизи се налази и преко 200 илустрација, међу којима је и 111 фотографија личности заслужних за рад ове двије културне институције.

Више од двије трећине текста посвећено је Цетињској читаоници, периоду њеног рада између 1868. и 1915. године. То је условљено различитом програмском дјелатношћу између ове културне институције и Цетињске читаонице у међуратном периоду

(1928-1940), односно Градске библиотеке "Његош" у послјератном периоду (1945-1948). Цетињска читаоница је централно културно друштво у Књажевини (Краљевини) Црној Гори, у којој је библиотекарство само једна врста активности. У закључним разматрањима аутор је с разлогом нагласио:

"Цетињска читаоница није обично читалиште, обична јавна народна библиотека. Због њених плодотворних функција и културно-националне мисије коју је имала - она је и културни споменик Црне Горе, па је такву треба и третирати".

Погрешном третману Друштва "Цетињска читаоница", њеном сврставању у мјесне библиотеке, можда је допринијела и употреба редуцираног назива - Цетињска читаоница умјесто Друштво "Цетињска читаоница", званичног назива институције. Аутор овог текста то би могао показати и на примјеру из личног искуства. Када се 1968. године навршило сто година од оснивања овог друштва, он је (тада запослен у републичком органу за просвјету, културу и науку) предлагао да прослава тог значајног датума уђе у програм републичких културних институција и државних органа. Да би показао да је то друштво било матица културног живота у Црној Гори, објавио је у "Стварању" прилог *Спо-*

Ћодиињица Цетињске читаонице. То је остало без одзива и зато што је сматрано да је то надлежност општинских органа на Цетињу, што потврђује и одговор Извршног вијећа на захтјев Градске библиотеке да финансијски помогне припрему за обиљежавање јубилеја. У том допису, упућеном општини Цетиње, објављеном на стр. 284. ове књиге, речено је, поред осталог, да "овакве свечаности треба да рјешава територијална надлежна скупштина општина непосредно из буџета или преко фонда за културну дјелатност".

О разноврсним формама рада Друштва "Цетињска читаоница" свједоче и наслови више одјељака у књизи: *Изградња Зетског дома - јединственог објекта културе, Позоришна дјелатност Цетињске читаонице, Остале културне и масовне манифестације, Набавка штампарије и штампарско-издавачка дјелатност Цетињске читаонице, Брига о чувању и комплетирању фондова Читаонице, Цетињска читаоница као оснивач Народног музеја 1890. године*.

У изради монографије о плодној и разноврсној дјелатности централне културне институције у Књажевини (Краљевини) Црној Гори имао је тешкоћа и др Душан Мартиновић, аутор познатих књига о Цетињу, и због тога што је документација о њеном раду уништена у вријеме аустријске окупације, а у архивским и другим установама на Цетињу, у Рукописном одјељењу Матице српске у Новом Саду и на другим мјестима, сачувани су само оскудни подаци. Све је то надокнађено подацима сачуваним у "Гласу Црногорца", од којих већина раније није коришћена.

Сва подручја дјелатности Читаонице приказана су равномјерно, у међусобном прожимању, прегледно и са добро одабраним примјерима. Тај дио књиге пружа слику богатог културног живота у црногорској пријестоници, а упоредо с тим приказује Чита-

оницу као институцију која је служила за узор у оснивању и раду читаоница у другим мјестима Црне Горе - Подгорици, Никшићу, Улцињу, Даниловграду, Андријевици, Бару и другим мјестима, па и на сеоском подручју.

Душан Мартиновић је посебну пажњу посветио личностима које су најзаслужније за развој Читаонице. Око тог друштва били су окупљени најистакнутији културни и јавни радници од дана њеног оснивања 1868. године, када су се на списку 20 њених оснивача на првом мјесту потписали књаз и господар Црне Горе Никола Петровић Његош и митрополит црногорско-приморски и брдски Иларион Рогановић. То је широк круг "истакнутих културних, просвјетних, научних, дипломатских посленика који су сви понаособ и скупа оставили дубоког трага у културно-просвјетној и друштвено-политичкој повјесници црногорског народа". Наведене ријечи аутора потврђују и биографије, са фотографијама, ужег круга тих активиста. У одјељку *Мали биографски лексикон руководећих личности Читаонице (1879-1915)* представљени су: Јован Т. Павловић, Филип Петровић Његош, сердар Јагош Радовић, Митар Т. Пламенац, др Лазар Томановић, Митар Бакић, др Петар Миљанић, Томаш М. Вукотић, Павел Аполонович Ровински, Марко Ђукановић, Павле Поповић-Чупић, Милован Т. Џаковић, др Новица Ковачевић-Граовски, војвода Симо Ђ. Поповић, Живко Драговић, Мило Дожић, Милош Шаулић, Мило Церовић, академик Луко Зоре, Митар Ђуровић, др Станко Ш. Матановић, Јанко Спасојевић, Јован Хајдуковић, Душан Вукотић, Милан Рамадановић, Милутин-Мило Ковачевић, Љубомир Бакић и Гаврило М. Церовић.

Међу наведеним личностима већина је оних чије су биографије и раније биле познате, али је овом приликом отргнуто од заборава неколико заслужних људи из јавног и културног живота Црне Горе, што је захтијевало

посебан напор аутора у прикупљању података о њиховом животу и раду.

У одјелку *Цетињска читаоница између два свјетска рата* аутор се критички осврнуо на културни живот у Цетињу, административном и културном центру Зетске бановине, са посебним нагласком на мрежу културних и јавних установа, у којој није било градске библиотеке нити покушаја да се она оснује, док је Цетињска читаоница основана тек 1928. године и убрзо затим припојена цетињском културно-просвјетном друштву "Свети Владимир" и у таквом статусу остварила скромне резултате, првенствено у ширењу библиотекарства на селу.

Дио књиге под насловом *Градска библиотека и читаоница "Његош" (1945-1998)*, обима од педесетак страница, чине одјелци Двадесет три године таворења у неусловним просторијама и кадровско-материјалним неприликама, Прослава 90-годишњице и 100-годишњице Народне библиотеке и читаонице "Његош", Деценија и по успјеш-

ног рада Народне библиотеке "Његош", "Јасике" - лист младих читалаца, Тринаест година подстанарског статуса Библиотеке и читаонице "Његош", Зграда Задружног дома - нови простор за смјештај библиотеке "Његош".

И из наслова одјелака уочљиво је незадовољство аутора стањем у којем се налазила ова установа у послеријатном раздобљу. Упоредо с тим изражено је његово задовољство чињеницом да је она 130-годишњи јубилеј дочекала у новим просторијама. Посебно су наглашени напори директора установа Стевана Дапчевића, Кристине Радак, Олге-Цане Вукмировић и Марка-Паја Вукотића. Они су савладала тешкоће које им је причињавала и небрига надлежних општинских органа.

И у овој књизи Душан Мартиновић је дјелатности културних институција приказао објективно, без икаквих предрасуда. Тиме је дао још један значајан прилог културној историји Црне Горе.

Др Радивоје Шуковић